

Наукові перспективи
Видавнича група

№ 13(27)

2023

НАУКА і ТЕХНІКА

серія: право, серія: економіка, серія: педагогіка,
серія: техніка, серія: фізико-математичні науки

СЬОГОДНІ

З Україною

в серці!

Видавнича група «Наукові перспективи»

**Громадська наукова організація «Всеукраїнська Асамблея
докторів наук із державного управління»**

Громадська організація «Асоціація науковців України»

«Наука і техніка сьогодні»

*(Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка»,
Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»)*

Випуск № 13(27) 2023

Київ – 2023

Publishing Group «Scientific Perspectives»

**Public Scientific Organization «Ukrainian Assembly of
Doctors of Sciences in Public Administration»**

Public organization «Association of Scientists of Ukraine»

"Science and technology today"
*("Pedagogy" series, "Law" series, "Economics" series,
"Physical and mathematical sciences" series, "Technics" series)*

Issue № 13(27) 2023

Kiev – 2023

**«Наука і техніка сьогодні» (Серія «Педагогіка», Серія «Право»,
Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»):
журнал. 2023. № 13(27) 2023. С.897**

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 07.04.2022 № 320 журналу
присвоєно категорію "Б" із економіки та педагогіки (спеціальності – 015 -
Педагогічні науки; 076 - Економічні науки)**

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 530 журналу
присвоєно категорію "Б" із права (спеціальність – 081 Юридичні науки)**

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 10.10.2022 № 894 журналу присвоєно
категорію "Б" із техніки (спеціальність - 122 Комп'ютерні науки)**

Журнал видається за підтримки Міждержавної гільдії інженерів консультантів, Інституту філософії та соціології Національної Академії Наук Азербайджану (Баку, Азербайджан), громадської організації «Християнська академія педагогічних наук України» та громадської організації «Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання»

Рекомендовано до видавництва Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 24.11.2023, № 5/11-23)

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), міжнародної пошукової системи Google Scholar та до міжнародної наукометричної бази даних Research Bible

Головний редактор: Сопілко Ірина Миколаївна - доктор юридичних наук, професор, Відмінник освіти України, Лауреат Премії Президента України для молодих вчених, Лауреат Премії Верховної Ради України найталановитішим молодим ученим в галузі фундаментальних і прикладних досліджень та науково-технічних розробок, академік Академії наук вищої школи України, Заслужений юрист України (Київ, Україна)

Редакційна колегія:

- Артемчук Володимир Олександрович - доктор технічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник Інституту проблем моделювання в енергетиці ім. Г.Є. Пухова НАН України (Київ, Україна)
- Бахов Іван Степанович — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
- Будник Вікторія Анатоліївна - кандидат економічних наук, професор, професор кафедри бізнес-логістики та транспортних технологій Державного університету інфраструктури та технологій (Київ, Україна)
- Волк Павло Павлович — доцент кафедри водної інженерії та водних технологій Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- Гирка Ольга Ігорівна - кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри товарознавства, митної справи та управління якістю Львівського торговельно-економічного університету (Львів, Україна)
- Гнатюк Сергій Олександрович - кандидат технічних наук, доцент, заступник декана факультету авіонавігації, електроніки та телекомунікацій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Дацій Олександр Іванович - доктор економічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
- Дівізніюк Михайло Михайлович - доктор фізико-математичних наук, професор, Завідувач відділу Відділу цивільного захисту та інноваційної діяльності Державної установи "Інститут геохімії навколишнього середовища Національної академії наук України" (Київ, Україна)
- Дяденчук Альона Федорівна - кандидат технічних наук, старший викладач кафедри вищої математики і фізики Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (Мелітополь, Україна)
- Забулонов Юрій Леонідович - доктор технічних наук, професор, Член-кореспондент НАН України, директор Державної установи «Інститут геохімії навколишнього середовища Національної академії наук України» (Київ, Україна)
- Ільїн Валерій Юрійович - доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)
- Ільїна Анастасія Олександрівна - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри публічного управління і адміністрування Національного торговельно-економічного університету (Київ, Україна)
- Кардаш Оксана Любомирівна — кандидат економічних наук, доцент кафедри комп'ютерних технологій та економічної кібернетики Навчально-наукового інституту автоматики, кібернетики та обчислювальної техніки Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне, Україна)
- Квасніков Володимир Павлович — доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри комп'ютеризованих електротехнічних систем та технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)

- Коваленко Валентин Васильович - доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник сектору авторського права та суміжних прав лабораторії авторського права та інформаційних технологій Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України (Київ, Україна)
- Коваленко Олена Михайлівна - кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник відділу профільного навчання Інституту педагогіки НАПН України (Київ, Україна)
- Комнатний Сергій Олександрович - докторант кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна)
- Кравчук Володимир Миколайович — доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)
- Кузьмич Людмила Володимирівна - доктор технічних наук, головний науковий співробітник Інституту водних проблем і меліорації Національної академії аграрних наук України (Київ, Україна)
- Куницький Сергій Олегович - кандидат технічних наук, старший дослідник, провідний науковий співробітник науково-дослідної частини Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- Лук'янчук Олександр Петрович — кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри будівельних, дорожніх, меліоративних, сільськогосподарських машин та обладнання Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- Маджд Світлана Михайлівна - доктор технічних наук, професор, професор кафедри зеленої економіки та економіки природокористування Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління (Київ, Україна)
- Мануель Давид Массено - доцент відділу права та захисту даних, старший науковий співробітник і член координаційного комітету лабораторії UbINET, запрошений член PDPC, член-консультант комісії цифрового права муніципальних адвокатських колегій Кампінаса та Прая-Гранде (Сан-Паулу), а також Комісії з інновацій, управління та технологій муніципальної адвокатської колегії Гуарульуса, коментатор IODA, почесний член IDEIA Institute, член Наукового комітету MICHK, член EDEN, член-кореспондент RedNAC, член UMAU, член-кореспондент UBAU (Португалія)
- Микитин Тарас Миронович - кандидат технічних наук, завідувач кафедри менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету (Рівне, Україна)
- Миргород-Карпова Валерія Валеріївна - кандидат юридичних наук, заступник директора з наукової роботи, старший викладач кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Сумського державного університету (Суми, Україна)
- Мізюк Вікторія Анатоліївна - кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності Ізмаїльського державного гуманітарного університету (Ізмаїл, Україна)
- Мірошніченко Валентина Іванівна - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (Хмельницький, Україна)
- Міхальський Томаш — доктор наук, доцент кафедри географії регіонального розвитку Гданського університету (Польща)
- Огієнко Микола Миколайович - кандидат технічних наук, професор кафедри організації авіаційних робіт та послуг Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Одарченко Роман Сергійович - завідувач кафедри телекомунікаційних та радіоелектронних систем Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Оніщенко Наталія Миколаївна - доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, академік НАПН України, завідувач відділу теорії держави і права Інституту держави і права ім. В.М.Корецького НАН України (Київ, Україна)
- Опанасенко Володимир Миколайович — доцент кафедри комп'ютеризованих електротехнічних систем та технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Охрімченко (Жмурко) Тетяна Олександрівна - старший науковий співробітник кафедри комп'ютеризованих систем управління Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Павлов Костянтин Володимирович — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри підприємництва і маркетингу Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)
- Поліщук Віталій Васильович — кандидат сільськогосподарських наук, завідувач відділу зрошення, відділення меліорації Інституту водних проблем і меліорації Національної академії аграрних наук України (Київ, Україна)
- Приходькіна Наталія Олександрівна - доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна)
- Стахова Анжеліка Петрівна — старший викладач кафедри комп'ютеризованих електротехнічних систем та технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Турчинова Ганна Володимирівна — кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету природничо-географічної освіти та екології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, Україна)
- Фесенко Андрій Олексійович - кандидат технічних наук, асистент кафедри кібербезпеки та захисту інформації Київського національного університету імені Тараса Шевченка. (Київ, Україна)
- Черненко Варвара Петрівна - кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри інформатики і вищої математики Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського (Кременчук, Україна)
- Чернуха Надія Миколаївна — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)
- Чумак Оксана Володимирівна - доктор економічних наук, доцент, науковий співробітник відділу статистики і аналітики вищої освіти Державної наукової установи «Інститут освітньої аналітики», (Київ, Україна)
- Шандра Наталія Андріївна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, Україна)
- Шеремет Інеса Володимирівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри медикобіологічних та валеологічних основ охорони життя і здоров'я Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (Київ, Україна)
- Якимчук Аліна Юрївна - доктор економічних наук, професор, Академік економічних наук України, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- Якимчук Олег Феодосійович - керівник групи білінгу Відділу бізнес-систем Департаменту інформаційних технологій ПРАТ «Рівнеобленерго» (Рівне, Україна)
- Яцишин Андрій Васильович - доктор технічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Відділу цивільного захисту та інноваційної діяльності Державної установи "Інститут геохімії навколишнього середовища Національної академії наук України" (Київ, Україна)

Статті розміщені в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію поданих матеріалів несуть автори.

ЗМІСТ

СЕРІЯ «Право»

Filipenko N.Ye., Lukashevych S.Yu.

INFORMATION TECHNOLOGIES IN LAW ENFORCEMENT, SECURITY AND EXPERT ACTIVITIES

13

Бордюк Х.М., Габа А.І., Гальчинська С.В.

ДІАЛЕКТИКА ФОРМУВАННЯ ОСНОВНИХ ПРОФЕСІЙНИХ І МОРАЛЬНИХ ВИМОГ ДО ПРЕДСТАВНИКІВ ПРАВНИЧИХ ПРОФЕСІЙ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКЕ ПРАВО

22

Борисенко І.В., В'юник М.В.

ВИКОРИСТАННЯ ЗБРОЇ У ЗЛОЧИНАХ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я: КОНТРАСТНІ АСПЕКТИ

35

Борисенко І.В., В'юник М.В.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРЕДМЕТОМ ЧИ ЗНАРЯДДАМ ВЧИНЕННЯ ЯКИХ Є ВОГНЕПАЛЬНА ЗБРОЯ

46

Гопанчук В.С.

ГЕНЕЗА ОЦІНОЧНИХ ПОНЯТЬ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

57

Давидюк П.П., Киричук Б.С.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТАКТИЧНИХ ПРИЙОМІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИМ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ

68

Деменко О.Є.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПОДАТКОВО-КОНСТИТУЦІЙНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ЩОДО СПРАВЛЯННЯ ПОДАТКІВ ТА ЗБОРІВ

81

Ємцев В.І., Слободянюк Н.М., Ємцева Г.Ф.

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

90

Калашник Д.В., Калмиков М.Р., Сліпачик А.І.

НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ - МОВЧАЗНА ЖЕРТВА БОЙОВИХ ДІЙ: ЕКОЛОГО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

102

Кравцов С.О., Дворнікова П.А.

ПРАВАЗАСТОСОВЧІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ

116

- Мех Ю.В.** 125
*ПОБУДОВА СУЧАСНОЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ
ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ*
- Петровський А.В.** 135
*СТАН НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОЦІНОЧНИХ ПОНЯТЬ У
ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ*
- Пічко Р.С.** 146
*ДО ПИТАННЯ ДИХОТОМІЇ СФЕРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І
ОБОРОНИ ТА ДЕМІЛІТАРИЗАЦІЙНОГО СТАТУСУ КОСМІЧНОГО
ПРОСТОРУ*
- Позняков С.П., Маньгора Т.В.** 161
*ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ КОМП'ЮТЕРНОЇ ПРОГРАМИ У НАЦІОНАЛЬНОМУ
ЗАКОНОДАВСТВІ*
- Правдюк А.Л., Супрун Р.М.** 175
*ДЕЛІБЕРАТИВНА ДЕМОКРАТІЯ ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ
НАРОДОВЛАДДЯ*
- Сирота Д.І., Сергієнко А.С., Даценко Л.Є.** 189
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ПРОФІЛАКТИКА КОРУПЦІЇ
- Стовба О.В.** 203
*СЛІДЧИЙ СУДДЯ ТА ПРАВО НА СВОБОДУ: ПРАКТИКА
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ*
- Тихоненко А.В., Лисаков В.В.** 213
*ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ
НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ В КОНТЕКСТІ АНАЛІЗУ
ДОСВІДУ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ*
- Цибульник Н.Ю.** 224
БЕЗПЕКОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
- Шерстюк В.Д.** 233
*ОЦІНОЧНА СКЛАДОВА ПОНЯТТЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ У ЦИВІЛЬНО-
ПРАВОВОМУ ПОЛІ УКРАЇНИ*
- СЕРІЯ «Економіка»**
- Азаренков Г.Ф., Мельянкova Л.В., Головчак Г.В.** 244
*БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК У ЦИФРОВУ ЕПОХУ: СТРАТЕГІЇ
ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ*

- Вороніна В.Л., Вельбой К.А., Дейнега В.О., Боженко С.І.** 258
КАДРОВА БЕЗПЕКА В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА
- Гаврильченко О.В.** 268
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ПОТЕНЦІАЛУ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ МАТЕРІАЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА
- Гончар М.Ф., Смолінська Н.В., Онущканич О.Я.** 281
УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ В СИСТЕМІ РОЗВИТКУ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА
- Захаров Д.С.** 290
КОРИННА ЗМІНА ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ МАРШРУТНОЇ МЕРЕЖІ МІСЬКОГО ГРОМАДСЬКОГО ТРАНСПОРТУ
- Логоша Р.В., Поліщук О.А.** 301
СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ М'ЯСА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОСТВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ
- Мамонов К.А., Пруненко Д.О., Гой В.В., Коваленко Л.Б.** 319
СТАН ТА ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ, ЩО ВІДБУВАЮТЬСЯ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ
- Проць Р.Р.** 329
ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ЗАГРОЗ НА ФОРМУВАННЯ АНТИКРИЗОВОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА
- Радєв Д.В.** 336
ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ
- Рудан В.Я., Шевчук А.М.** 349
РОЛЬ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ ГРОМАД УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
- Серватюк В.М., Варламов І.Д., Спірідонов В.Ю.** 363
ДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В ЧОРНОМУ МОРІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ
- Смирна К.В.** 373
ВПЛИВ КОРУПЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ КРАЇНИ ТА НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ ЇЇ
- Токар К.С.** 387
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ЯК КАТЕГОРІЯ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ: ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ

УДК 339.13:637.5

[https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-13\(27\)-301-318](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-13(27)-301-318)

Логоша Роман Васильович доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри аграрного менеджменту та маркетингу, Вінницький національний аграрний університет, вул. Сонячна, 3, м. Вінниця, 21008, тел.: (067) 765-17-35, <https://orcid.org/0000-0001-6462-5083>

Поліщук Олександр Анатолійович, кандидат економічних наук, доцент, директор, ТОВ «Макро 2019», вул. Шевченка 40/77, м. Вінниця, тел.: (067) 921-10-95, <https://orcid.org/0000-0002-5758-4399>

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ М'ЯСА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОСТВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Анотація. Метою даної статті є дослідження функціонування ринку м'яса в Україні в умовах воєнного стану та поствоєнного відновлення. Визначено і проаналізовано змістовні характеристики вітчизняного ринку м'яса. Ринок м'яса є важливою складовою продовольчого сектору, яка має вирішальне значення для стабільності функціонування країни та визначає рівень життя населення. Ідентифіковано основні проблеми розвитку ринку м'яса в умовах воєнного стану, а саме: зростання цін на сировину, паливно-мастильні матеріали, зниження купівельної спроможності населення, підвищення ризиків збитковості виробників продукції рослинництва та тваринництва, блокування морських портів для здійснення експортно-імпорتنних операцій, руйнація логістичної інфраструктури АПК тощо.

Визначено, що на цінові коливання на внутрішньому ринку продуктів тваринництва впливають втрата поголів'я тварин і як наслідок зниження виробництва продовольчої продукції через війну та зміни у виробничих витратах. В результаті дослідження встановлено, що у довоєнний період (2018-2021 рр.) продовжувався спад поголів'я сільськогосподарських тварин, а основне виробництво м'яса зосереджено у Вінницькій, Черкаській та Дніпропетровській областях. Трансформаційні процеси в тваринництві України у довоєнний період вплинули на структуру ринку м'яса та виробництва м'ясних продуктів, а саме зростання частки м'яса птиці у структурі виробництва м'яса в Україні.

Встановлено, що в умовах воєнного стану, виробництво м'яса та м'ясопродуктів перемістилося у західні регіони України. Протягом війни

громадяни України стали купувати м'яса менше на 10-15%, особливо, тих видів, які найбільше подорожчали, зокрема свинини. Очікується збільшення виробництва м'яса у 2023 році на 2 % за рахунок приросту надходження м'яса птиці на 9,5 %. Проведений детальний аналіз ситуації на ринку м'яса в Україні, свідчить про складні економічні виклики та дисбаланс у галузі тваринництва.

Визначено основні фактори і тренди розвитку ринку м'яса до 2025 року. Запропоновано комплекс заходів, спрямованих на покращення процесу функціонування ринку м'яса України в умовах воєнного стану та поствоєнного відновлення.

Ключові слова: ринок м'яса, поголів'я худоби та птиці, баланс, виробництво, воєнний стан, поствоєнне відновлення.

Lohosha Roman Vasyliovych Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Agrarian Management and Marketing, Vinnytsia National Agrarian University, Sonyachna St., 3, Vinnytsia, 21000, tel.: (067) 765-17-35, <https://orcid.org/0000-0001-6462-5083>

Polishchuk Oleksandr Anatoliyovych Candidate of economic sciences, associate professor, director, Makro 2019 LTD, Shevchenko St., 40/77, Vinnytsia, tel.: (067) 921-10-95, <https://orcid.org/0000-0002-5758-4399>

STATE AND PROBLEMS OF FUNCTIONING OF THE MEAT MARKET IN UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE AND CONTINUOUS RECOVERY

Abstract. The purpose of this article is to study the functioning of the meat market in Ukraine under the conditions of martial law and post-war reconstruction. The substantive characteristics of the domestic meat market have been determined and analyzed. The meat market is an important component of the food sector, which is crucial for the stability of the country's functioning and determines the standard of living of the population. The main problems of the development of the meat market in the conditions of martial law have been identified, namely: rising prices for raw materials, fuel and lubricants, a decrease in the purchasing power of the population, an increase in the risk of losses for producers of plant and animal products, blocking of sea ports for export-import operations, destruction of the logistics infrastructure of the agricultural sector, etc.

It was determined that the price fluctuations in the domestic market of livestock products are affected by the loss of livestock and, as a result, the decrease in food production due to the war and changes in production costs. As a result of the study, it was established that in the pre-war period (2018-2021), the decline in the number of farm animals continued, and the main production of meat was

concentrated in the Vinnitsa, Cherkasy and Dnipropetrovsk regions. Transformational processes in the livestock breeding of Ukraine in the pre-war period affected the structure of the meat market and the production of meat products, namely the growth of the share of poultry meat in the structure of meat production in Ukraine.

It was established that in the conditions of martial law, the production of meat and meat products moved to the western regions of Ukraine. During the war, citizens of Ukraine began to buy 10-15% less meat, especially those types that had become more expensive, in particular pork. Meat production is expected to increase by 2% in 2023 due to an increase in poultry meat intake by 9.5%. A detailed analysis of the situation on the meat market in Ukraine indicates complex economic challenges and imbalances in the livestock industry.

The main factors and trends in the development of the meat market until 2025 have been determined. A set of measures aimed at improving the functioning of the meat market of Ukraine in the conditions of martial law and post-war recovery is proposed.

Keywords: meat market, livestock and poultry, balance, production, martial law, post-war recovery.

Постановка проблеми. Забезпечення продовольчої безпеки як в Україні, так і у світі незмінно входить до пріоритетних напрямів глобального порядку. Активні бойові дії спричинили низку масштабних деструктивних впливів на аграрну сферу. Зруйновано та суттєво пошкоджено багато сільськогосподарських і переробних підприємств. Скоротилися площі вирощування культур та обсяги виробництва продукції рослинництва. Мають місце розриви логістичних зв'язків, блокування ринків збуту. Катастрофічно скорочується експорт зернової продукції.

Воєнний стан надзвичайно ускладнив функціонування галузей тваринництва. Зазнали шкоди та значних втрат тваринницькі комплекси та поголів'я тварин. Зменшили виробництво сировини для переробної промисловості галузі молочного і м'ясного скотарства та свинарства. Птахівництво втратило зовнішні ринки збуту. В умовах воєнних дій першочерговим завданням українського аграрного сектору стало надійне забезпечення населення сільськогосподарською продукцією та продовольством. При цьому ключова роль у збереженні та розвитку локальних ринків і ланцюгів постачання продовольства в регіонах належала фермерам та особистим селянським господарствам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан і напрями розвитку розвитку ринку м'яса та м'ясопродуктів у своїх наукових працях досліджували О.М. Варченко, А.М. Гура, М.І. Ібатулін, Н.Г. Копитець, О.Ф. Кирилюк,

Ю.О. Лупенко, Д.М. Микитюк, М.І. Пугачов, П.Р. Пуцентейло, П.Т. Саблук, І.В. Свиноус, О.Г. Шпикуляк, О.А. Шуст та багато інших. Проте, з огляду на гостроту проблем пов'язаних з умовами воєнного стану в Україні та поствоєнного відновлення, дослідження у цьому напрямі потребують продовження.

Мета статті – проаналізувати сучасний стан та проблеми функціонування ринку м'яса в Україні в умовах воєнного стану та поствоєнного відновлення.

Виклад основного матеріалу. Військовий стан в Україні призвів до серйозного впливу на усі галузі економіки, в тому числі на аграрний сектор. Зменшення посівних площ та оброблених земель має серйозні наслідки для виробництва сільськогосподарської продукції та забезпечення продовольчої безпеки країни. Тому зменшення посівних площ і оброблених земель є серйозним викликом для України, і країна може потребувати підтримки для відновлення сільського господарства та виробництва продуктів харчування на постраждалих територіях [1, с. 5].

Ринок м'яса є важливою складовою продовольчого сектору, яка має вирішальне значення для стабільності функціонування країни та визначає рівень життя населення. М'ясо та м'ясні продукти становлять не лише ключовий елемент харчування, але і визначальний фактор для забезпечення продовольчої безпеки та підвищення якості життя громадян. М'ясо є важливим джерелом білка та необхідних поживних речовин. Розвиток внутрішнього виробництва м'яса дозволяє країні знизити залежність від імпорту та гарантує доступність якісних продуктів для населення.

Ринок м'яса – один із найбільш значущих сегментів продовольчого ринку України. Основними складовими ринку м'яса виступають ринок продукції свинарства, ринок продукції скотарства та ринок м'яса птиці [2, с. 64].

Перебої в електропостачанні, особливо в м'ясній галузі де без холодильних (морозильних) камер не можливо працювати, суттєво вплинули на якість та безпечність продуктів харчування. Зокрема, відключення електроенергії безпосередньо та негативно впливає на виробництво і вартість м'яса адже порушує виробничі процеси. Наприклад у птахівництві порушується процес інкубації яєць, а отже і отримання добових курчат-бройлерів, яких мали б виростити на м'ясо. У галузі тваринництва гине молодняк худоби, свиней та птиці через порушення технологій утримання, виникають складнощі з виробництвом кормів, переробкою та зберіганням кінцевої продукції у роздрібній мережі. Все це в підсумку впливає та збільшує кінцеву ціну м'яса та продукції його переробки [3, с. 42].

До основних проблем функціонування ринку м'яса в Україні в умовах воєнного стану слід віднести:

1. **Підвищення інфляції та цін на продукти харчування.** Збільшення рівня інфляції в 2022 році виявилось однією з ключових проблем. Наприклад, ціни на м'ясо свиней зросли на 50% у порівнянні з довоєнними, встановивши антирекорд за весь період незалежності України. Воєнний конфлікт призвів до великого попиту на продукти першої необхідності та зберігання. Одночасно, зниження виробництва та постачання через втрати на землі і об'єктах інфраструктури також вплинуло на зростання цін.

2. **Низька купівельна спроможність населення.** Війна призвела до зниження доходів населення, зменшення зайнятості та загрози втрати робочих місць, що погіршило купівельну спроможність населення. Це створює напругу між зростанням цін і здатністю населення придбати необхідні товари (послуги).

3. **Обмежена доступність до товарів (послуг) через ускладнення в поставках.** Воєнний конфлікт призвів до обмежень в русі (логістики) товарів та послуг. Це може вплинути на доступність товарів (послуг) у певних регіонах країни, особливо тих, що знаходяться в зоні конфлікту.

4. **Вплив на аграрне виробництво.** Воєнний конфлікт суттєво вплинув на аграрне виробництво в Україні через знищення сільгосптехніки, об'єктів енергетичної, портової інфраструктури, втрати сільськогосподарських площ та обмеження в обробці землі через загрозу безпеки.

5. **Потреба в гуманітарній допомозі.** В умовах воєнного стану, гуманітарна допомога може стати важливим джерелом постачання продуктів харчування для населення в зоні конфлікту.

Порушення логістичних ланцюгів та зростання цін на паливно-мастильні матеріали та енергоносії є важливими факторами, які негативно впливають на цінову ситуацію в Україні, особливо в умовах воєнного конфлікту. Девальвація гривні та зростання курсу іноземних валют, зокрема долара та євро, серйозно також вплинули на експорт України. На цінові коливання на внутрішньому ринку продуктів тваринництва, зокрема, впливають:

- втрата поголів'я тварин і як наслідок зниження виробництва продовольчої продукції через війну;
- зміни у виробничих витратах – відсутність чи здорожчання електроенергії, підвищення вартості ветеринарних препаратів, пально-мастильних матеріалів.

Виробництво всього спектру м'яса та м'ясної продукції залежить, насамперед, від кількості поголів'я відповідних видів тварин та птиці, а також їх продуктивності [4, с. 126]. У контексті цього визначено темпи приросту

довоєнного (табл. 1) та перспективи повоєнного відновлення виробництва м'яса, що характеризується наступними показниками: поголів'я, обсяг виробництва та продуктивність худоби і птиці.

Таблиця 1

**Динаміка поголів'я тварин та виробництва м'яса в усіх
категоріях господарств**

Показники	Рік				середнє 2018- 2021	Середній температуро- статус	2022	2022 у % до:	
	2018	2019	2020	2021				2021	середнього 2018- 2021
Поголів'я (на кінець року), тис. голів									
ВРХ усього	3333	3092	2874	2644	2986	0,926	2307	87,4	77,3
у т.ч.:									
корови	1919	1789	1673	1544	1731	0,930	1353	86,9	78,1
ВРХ на відгодівлі	1414	1304	1201	1100	1255	0,920	954	88,2	76,1
Свині	6025	5727	5876	5609	5809	0,976	4948	88,2	85,2
Вівці та кози	1269	1205	1140	1094	1177	0,952	941	84,1	80,0
у т.ч. вівці	699	659	621	607	646	0,954	519	84,1	80,2
Птиця, млн голів	212	220	201	202	209	0,985	180	88,5	86,4
Виробництво, тис. тонн									
М'ясо – усього (забійна маса)	2354,9	2492	2478	2438	2441	1,012	2169	88,9	88,8
у т.ч.:									
яловичина та телятина	358,9	370	345	310,5	346	0,953	242	78,1	70,0
свинина	702,6	708	697	724,0	708	1,010	641	88,5	90,5
баранина та козлятина	14,3	14	12	12,2	13	0,948	9	73,8	69,4
м'ясо птиці	1258,9	1381	1405	1373,5	1355	1,029	1267	92,2	93,5

Джерело: сформовано та розраховано за даними Державної служби статистики України [5].

Дані таблиці 1 свідчать, що у довоєнний період (з 2018 по 2021 рр.) продовжувався спад поголів'я сільськогосподарських тварин. Дослідження показало, позитивну динаміку лише у виробництві м'яса (1,2 %). Зокрема м'яса свинини (1%) та м'яса птиці (2,9%).

Частку регіонів у виробництві окремих видів продукції тваринництва в довоєнний час наведено у табл. 2. Основне виробництво м'яса зосереджено у Вінницькій (19,3%), Черкаській (14,3%) та Дніпропетровській (11,9 %) областях, проте переважно за рахунок виробництва м'яса птиці, яке відповідно становить 31,6%, 21,4% та 17,5% усього виробництва м'яса птиці. Лідерами у виробництві яловичини є Івано-Франківська (8,3%), Львівська (7%), Хмельницька (6,6%) області.

Таблиця 2

Частка регіонів України у виробництві м'яса у 2021 р., %

Область	М'ясо усього	У тому числі			
		яловичина та телятина	свинина	баранина та козятина	м'ясо птиці
Вінницька	19,3	5,1	2,7	1,6	31,6
Волинська	4,8	1,9	4,4	1,6	5,6
Дніпропетровська	11,9	2,9	5,5	3,3	17,5
Донецька	3,5	1,8	9,3	2,5	0,8
Житомирська	2,1	3,9	3,5	3,3	0,8
Закарпатська	2,1	5,9	3,3	26,2	0,4
Запорізька	1,7	2,9	3,2	8,2	0,5
Івано-Франківська	4,0	8,3	5,9	2,5	2,1
Київська	6,2	7,4	11,5	5,7	3,1
Кіровоградська	2,1	3,3	4,2	2,5	0,8
Луганська	0,3	1,3	0,3	2,5	0,1
Львівська	6,0	7,0	6,5	1,6	5,6
Миколаївська	1,0	3,4	1,2	3,3	0,4
Одеська	1,3	3,3	2,4	13,9	0,2
Полтавська	2,8	4,8	6,6	1,6	0,3
Рівненська	2,2	2,1	2,7	1,6	2,0
Сумська	1,6	2,6	2,2	0,8	1,0
Тернопільська	2,8	4,5	5,6	1,6	0,9
Харківська	3,0	5,8	3,6	3,3	2,1
Херсонська	1,4	5,1	1,3	3,3	0,5
Хмельницька	2,6	6,6	3,9	1,6	1,1
Черкаська	14,3	4,3	5,5	2,5	21,4
Чернівецька	1,5	2,6	2,1	4,1	1,0
Чернігівська	1,4	3,4	2,6	0,8	0,2
Україна	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: сформовано за даними Державної служби статистики України [5].

Щодо свинарства, то концентрація основного виробництва спостерігається у центральних та східних областях, а саме Київській (11,5%), Донецькій (9,3%), Полтавській (6,6%), Львівська (6,5 %), Дніпропетровській та Черкаській (по 5,5 %) областях. Сумарна частка виробництва свинини у цих областях становить майже 45%.

Основні потужності птахівництва сконцентровані у п'яти областях – Вінницькій, Дніпропетровській, Черкаській, Львівській і Волинській. Сумарне

виробництво м'яса птиці у цих областях 80% від усього виробництва: 31,6% – у Вінницькій, 21,4 % – у Черкаській, 17,5 % – Дніпропетровській області, Львівській і Волинській по 5,6 % відповідно.

Повномасштабне російське вторгнення лише загострило кризу в галузі тваринництва: поголів'я скоротилося від 13,6% (птиця) до 23,9 % (ВРХ), а обсяги виробництва від 6,5% (м'ясо птиці) до 30 % (яловичина та телятина). В результаті припинення воєнних дій та прискореного нарощування поголів'я, з використанням сучасних технологій годівлі та утримання тварин можливо зупинити стрімкий спад галузі в повоєнний час.

Трансформаційні процеси в тваринництві України протягом періоду 2000-2021 років вплинули на структуру ринку м'яса та виробництва м'ясних продуктів. Зростання частки м'яса птиці у структурі виробництва м'яса в Україні з 11,6% у 2000 році до 56% у 2021 році є значущою та важливою трансформацією на ринку м'яса. Ця зміна свідчить про зростання популярності курячого м'яса серед споживачів та збільшення виробництва цього виду м'яса в Україні. Збільшення обсягів виробництва м'яса птиці та зменшення частки свинини в структурі виробництва м'яса є важливими змінами в агропромисловому секторі України. Ця зміна свідчить про стратегічні рішення сільськогосподарських підприємств та виробників щодо зміни асортименту та пристосування до ринкових умов. Зменшення частки яловичини і телятини в структурі виробництва м'яса також є важливою тенденцією. Якщо в 2000 р. вона становила 45 %, то у 2021 р. – лише 12,7%. Звуження частки яловичини в структурі виробництва м'яса дійсно може ускладнити формування раціонального м'ясного балансу в країні, особливо якщо є вимоги або цілі щодо певних видів м'яса в раціоні населення. Такі структурні зміни стали результатом кризових явищ у галузях скотарства та свинарства.

Виробництво свинини до 2021 р. дещо стабілізувалося. Однак, значної шкоди йому завдають африканська чума свиней та коливання цін на зернові та комбікорми. Зниження виробництва великої рогатої худоби та не вигідність цієї галузі є проблематичними тенденціями для аграрного сектору України. Тотальна збитковість вирощування великої рогатої худоби та свиней зумовили скорочення поголів'я худоби. Внаслідок значного скорочення виробництва яловичини сільськогосподарськими підприємствами господарства населення стали основними виробниками цього виду продукції. У господарствах населення у 2021 р. було зосереджено 62 % поголів'я великої рогатої худоби. У 2021 р. ця категорія господарств забезпечила 75,0 % обсягів виробництва яловичини та телятини в Україні.

Динаміка зміни обсягів виробництва м'яса за окремими територіями України за 2021-2022 рр. наведено в табл. 3.

Таблиця 3

**Динаміка обсягів виробництва м'яса за окремими регіонами в
Україні**

Область	М'ясо (у забійній масі), тис. тонн			Яловичина і телятина, тис. тонн			Свинина, тис. тонн			М'ясо птиці, тис. тонн		
	2021	2022	2022 до 2021, %	2021	2022	2022 до 2021, %	2021	2022	2022 до 2021, %	2021	2022	2022 до 2021, %
Вінницька	471	477,6	101,4	15,8	14,3	90,5	19,8	22,6	114,1	433,9	439,3	101,2
Волинська	116,5	108,3	93,0	5,8	5,3	91,4	32,2	29,4	91,3	77,5	72,7	93,8
Дніпропетровська	290,1	263,3	90,8	8,9	6,9	77,5	39,7	31,8	80,1	240,7	224,1	93,1
Донецька	84,5	50,9	60,2	5,6	2,4	42,9	67	44,1	65,8	11,1	4,1	36,9
Житомирська	52,1	43,3	83,1	12,1	10,7	88,4	25,6	19,9	77,7	10,9	9,9	90,8
Закарпатська	52,2	50,9	97,5	18,3	16	87,4	24,2	25,6	105,8	5,7	5,8	101,8
Запорізька	41,1	18,2	44,3	9,1	5,3	58,2	23,3	9,3	39,9	7,4	3	40,5
Івано-Франківська	97,2	97,8	100,6	25,7	25,4	98,8	42,4	43,8	103,3	28,3	27,7	97,9
Київська	150,3	148,5	98,8	22,9	29,9	130,6	82,9	88,1	106,3	42,1	27,8	66,0
Кіровоградська	52,4	49,8	95,0	10,2	9,1	89,2	30,5	28,5	93,4	10,7	11,3	105,6
Луганська	8,4	6	71,4	4,1	2,6	63,4	2,4	1,9	79,2	1,5	1,2	80,0
Львівська	147,3	147,2	99,9	21,6	17,4	80,6	47,2	53	112,3	76,3	74,2	97,2
Миколаївська	25	21	84,0	10,5	8,8	83,8	8,5	6,9	81,2	5,2	4,6	88,5
Одеська	31,5	30,4	96,5	10,1	9,7	96,0	17,1	16,6	97,1	2,2	2,1	95,5
Полтавська	68,2	68,7	100,7	14,8	14,5	98,0	48,1	49,4	102,7	4,8	4,4	91,7
Рівненська	54,5	50,3	92,3	6,6	6,5	98,5	19,3	19,4	100,5	28,1	23,9	85,1
Сумська	38,5	22,4	58,2	8	7,3	91,3	15,7	8,3	52,9	14,3	6,5	45,5
Тернопільська	68,1	70,9	104,1	14	14,6	104,3	40,9	45,6	111,5	12	9,6	80,0
Харківська	73,2	27,6	37,7	18,1	10,1	55,8	26	9,1	35,0	28,2	7,7	27,3
Херсонська	33,3	7,3	21,9	15,8	2,1	13,3	9,6	1,9	19,8	7,3	3,2	43,8
Хмельницька	64,1	66,2	103,3	20,5	19,7	96,1	28,2	34,2	121,3	14,5	11,4	78,6
Черкаська	348,4	313,9	90,1	13,3	11,9	89,5	39,7	38,5	97,0	294,2	262,5	89,2
Чернівецька	37,2	34,1	91,7	8	7,6	95,0	15	12,6	84,0	13,3	13	97,7
Чернігівська	33,2	32,1	96,7	10,7	10,3	96,3	18,7	18,2	97,3	3,3	2,9	87,9
Усього	2438	2207	90,5	311	268	86,4	724	659	91,0	1374	1253	91,2

Джерело: сформовано та розраховано за даними Державної служби статистики України [5].

Виробництво м'яса за всіма видами тварин скоротилося від 8,8 % (м'ясо птиці) до 13,6 % (яловичина і телятина). Особливо слід зазначити райони активних бойових дій, де виробництво скоротилось від 24,8 % (яловичини і телятини) до 49,3 % (м'ясо птиці). Однак деякі області змогли забезпечити незначне нарощування м'яса за всіма групами тваринницької продукції, зокрема:

М'ясо у забійній вазі: у Тернопільській на 4,1 %, у Хмельницькій на 3,3 %, у Івано-Франківській на 0,6 %. Виробництво яловичини і телятини: у Київській на 30,6% у Тернопільській на 5,9 %. Виробництво свинини: у Хмельницькій

на 21,3 %, у Вінницькій на 14,1 %, у Львівській на 12,3 %, у Тернопільській на 11,5 %. М'ясо птиці: у Кіровоградській на 5,6 %, у Закарпатській на 1,8 %, у Вінницькій на 1,2 % [6].

Виробництво перемістилося у західні регіони країни, але для задоволення внутрішньої потреби по споживанню м'яса цього буде недостатньо. Довоєнні розрахунки економічних переваг того чи іншого виду продукції характеризують територіальне розміщення виробництва в період з 2021 по 2022 роки.

Виробництво продукції тваринництва є важливим для дотримання достатнього споживання продовольства населенням країни (табл. 4). Середні темпи приросту споживання продукції тваринництва у довоєнний та воєнний періоди дають підґрунтя для ви значення подальшого повоєнного відновлення галузі.

Таблиця 4

Споживання м'яса та м'ясопродуктів населенням України, кг на особу за рік

Продукція	Рік				Середнє 2018-2021	Середній темп приросту	2022	2022 у % до:	
	2018	2019	2020	2021				2021	середнього 2018-2021
М'яса та м'ясних продуктів, всього	52,8	53,6	53,8	53,0	53	1,001	54,6	103,1	102,5
у тому числі:									
м'яса ВРХ	7,5	7,7	8,5	7,3	8	0,991	6,4	88,1	83,0
свиней	19,4	19	21,1	19,9	20	1,009	20,7	104,2	104,5
птиці	25	26	23,8	25,0	25	1,000	26,8	107,2	107,5
інші види м'яса	0,9	0,9	0,5	0,8	1	0,961	0,6	80,8	83,4

Джерело: сформовано та розраховано за даними Державної служби статистики України [5].

У 2022 р. проти 2018 р. зросло споживання м'яса на 2,5 % (2022 до середнього 2018-2021) при середньорічних темпах приросту на 0,1 % (1,001), свинини відповідно на 4,5 % і 0,9 % (1,009), м'яса птиці –7,5 % і без змін (1,000). Зменшено споживання м'яса великої рогатої худоби – на 7 % і 0,9 % (0,991), інші види м'яса – на 6,6 % і 3,9 % (0,961) [5]. Закладені довоєнні темпи приросту споживання м'яса та м'ясопродуктів показують позитивну динаміку, але це відбулось за рахунок скорочення населення. Що спостерігалось і у воєнний рік, так само при суттєвому скороченні кількості населення.

Отже, 45-50% м'ясного раціону українця складає курятина – тому що вона найдешевша. Споживання яловичини не перевищує 10% (відповідно – вона найдорожча). До прикладу у ЄС цей показник складає більше 50%.

Фактичне споживання продукції тваринництва не відповідає науково-обґрунтованим нормам. Так, дані табл. 5 демонструють, недостатній рівень забезпечення раціональної норми споживання продукції тваринництва у воєнний період.

Таблиця 5

Забезпечення раціональної норми споживання м'яса та м'ясопродуктів в Україні, кг на особу

Продукція	Норма, кг	Фактичне споживання, кг		% забезпеченої норми у:	
		2021 р.	2022 р.	2021 р.	2022 р.
М'ясо та м'ясні продукти (забійна вага)	85,3	53,0	54,6	62,1	64,1
у т.ч.: ВРХ	28,75	7,3	6,4	25,4	22,4
свиней	33,25	19,9	20,7	59,8	62,4
птиці	21,5	25,0	26,8	116,3	124,7
інші види м'яса	1,8	0,8	0,6	44,4	35,9

Джерело: сформовано та розраховано за даними Державної служби статистики України [5].

Під час вторгнення РФ не вдається забезпечити норми споживання по м'ясу. У 2022 р. з розрахунку на 1 особу спожито 54,6 кг м'яса всіх видів або 64,1 % до раціональної норми споживання, у тому числі м'яса великої рогатої худоби 6,4 кг (22,4 %), свиней – 20,7 кг (62,4 %), інші види м'яса – 0,6 кг (35,9%). Перевищена норма споживання м'яса птиці – 26,8 кг (124,7 %). В цілому споживання м'яса в Україні продовжує скорочуватись.

Для забезпечення норм харчування населення України, із врахуванням експорту та імпорту продукції, які склалися у 2021 р., необхідно виробляти продукції тваринництва в обсягах, наведених в табл. 6.

Таблиця 6

Баланс м'яса та м'ясопродуктів за умов забезпечення норм харчування, експорту та імпорту в обсягах 2021 р. (населення довоєнне)

Продукція	Норма споживання на одну особу за рік кг, шт	Чисельність населення, млн. осіб	Фонд споживання населення	Обсяг виробництва	Зміна запасу на кінець року	Імпорт	Всього ресурсів	Витрати на нехарчові цілі	Експорт
М'ясо - всього (в забійній вазі)	85,3	41,37	3528,9	3775,9	-8	260	4043,9	6	509
у т.ч. яловичина	28,8	41,37	1191,5	1203,5	-1	17	1221,5	1	29
свинина	33,3	41,37	1377,6	1277,6	-3	110	1390,6	1	12
м'ясо птиці	21,4	41,37	885,3	1223,3	-4	127	1354,3	3	466
інші види м'яса	1,8	41,37	74,5	71,5	0	6	77,5	1	2

Джерело: сформовано та розраховано за даними Державної служби статистики України [5].

Економічне піднесення аграрної сфери після пандемії, яке відбулося у 2021 році, в 2022 році сповільнилося, насамперед в результаті російської агресії. Зростання цін на продовольство, сільськогосподарські ресурси та енергоносії, посилене впливом війни, підірвало відновлення зайнятості та доходів найбільш уразливих верств населення.

Довоєнні і воєнні показники економіки українського аграрного сектору хоч і мали сповільненні темпи росту, а тваринництво взагалі мало стабільний спад, все ж давали впевненість прогнозувати задоволення як внутрішніх так і зовнішніх потреб (враховуючи перехідні залишки, обсяги споживання населенням та взяті на себе експортні зобов'язання) [7, с. 199].

Крім того, багато компаній м'ясної галузі постраждали від обстрілів, були зруйновані. Велика частина поголів'я сільськогосподарських тварин опинилася під окупацією. Частково або повністю зруйновано більше 206 підприємств із них 10 великих свинокомплексів, м'ясокомбінатів (ПрАТ «Агрокомбінат «Слобожанський», ПрАТ «АПК-Інвест», ПрАТ «Бахмутський Аграрний Союз», Мелітопольський м'ясокомбінат ТОВ «Арон-М» та ін.). За даними асоціації «Свинарі України», з початку війни промисловий сектор втратив свиней – понад 500 тисяч голів, 10 тисяч голів корів, понад 3,5 млн. голів птиці. Лише на птахофабриці в легендарній Чорнобаївці на Херсонщині загинуло понад 4 млн курей. Усього через військові дії втрачено 17–20 % поголів'я великої рогатої худоби, свиней і птиці [8].

Найбільш постраждалими є господарства які знаходились або знаходяться у Донецькій, Луганській, Херсонській, Запорізькій, Чернігівській, Харківській областях, де до лютого 2022 року було сконцентровано: поголів'я ВРХ – 25%, корів – 26%, свиней – 31%, овець та кіз – 28%, птиці – 22%. Найбільший в Україні виробник свинини, на частку якого припадає близько 11,5% товарного виробництва свинини в країні, і наступні два найбільші свинокомплекси розташовані в Донецькій та Харківській областях. Наприклад, перебуваючи поблизу зон військових дій, Дніпропетровська область, яка займає 7-е місце в Україні за розміром товарного поголів'я свиней, вважається ризикованою для ведення діяльності через високу ймовірність ескалації війни, а також вимушеного переміщення робочої сили та споживачів [9].

Втрати поголів'я худоби, подорожчання логістики, перебої з електропостачанням – сколихнули ціни на м'ясо та м'ясопродукти. Якщо врахувати, що із березня 2022 року суттєво збільшилась чисельність населення у західних та центральних регіонах України – усе це викликало дефіцит м'яса місцевого виробництва на цих територіях та змусило бійні та м'ясокомбінати працювати на повну потужність, на відміну від 60%-70% завантаження у довоєнний період. Отже, для споживачів центральної України виник дефіцит свіжого м'яса, якісної охолодженої свинини, готових м'ясних виробів. Як

наслідок, все це призводить до зростання цін та дефіциту на м'ясо, зокрема на свинину (рис. 1).

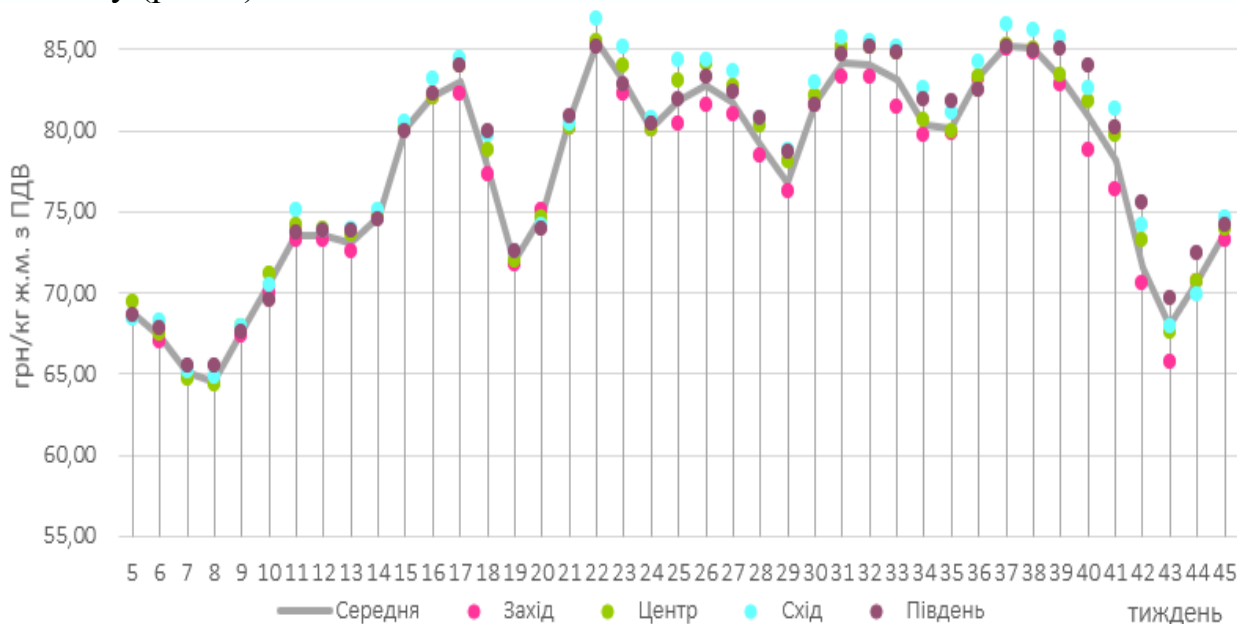

Рис. 1. Регіональні діапазони середніх цін на живець свиней у 2023 році
Джерело: сформовано та розраховано за даними Асоціації «Свинарі України» [8]

Динаміка споживчих цін на м'ясо у 2022 році представлено у таблиці 1. За 2022 р. особливо сильно зросли ціни на свинину – на 36,2%. Сало почало перетворюватись на делікатес – ціна зросла на 60%. Ціни на курятину зросли в середньому на 16%, на яловичину – на 11% (табл. 7).

Таблиця 7

Середні споживчі ціни на м'ясо в Україні у 2022 році, грн./кг [5]

М'ясо	грудень 2021	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень	Грудень 2022 р до грудня 2021 р
птиця (тушки курячі)	70,82	73,52	74,12	76,19	76,04	74,81	79,54	80,83	82,43	82,43	82,96	80,49	81,29	14,8%
філе куряче	117,1	122,65	123,63	127,65	127,28	128,34	131,97	133,6	136,38	137,66	138,81	135,72	136,58	16,6%
свинина	123,75	123,95	123,5	130,60	130,85	132,26	140,24	144,35	152,84	164,29	174,45	166,87	168,56	36,2%
яловичина	182,84	195,61	208,02	221,45	216,39	211,23	205,59	200,63	200,20	200,92	203,45	200,65	203,18	11,1%

Джерело: сформовано та розраховано за даними Державної служби статистики України [5].

У 2023 році тренд щодо зростання цін на усі види м'яса залишився (рис. 2). Найдорожчою залишається яловичина, у жовтні 2023 року середня ціна за гуляш складає 245 грн. Найдоступнішою залишається курятина. Також значно зросли ціни і на ковбасні вироби.

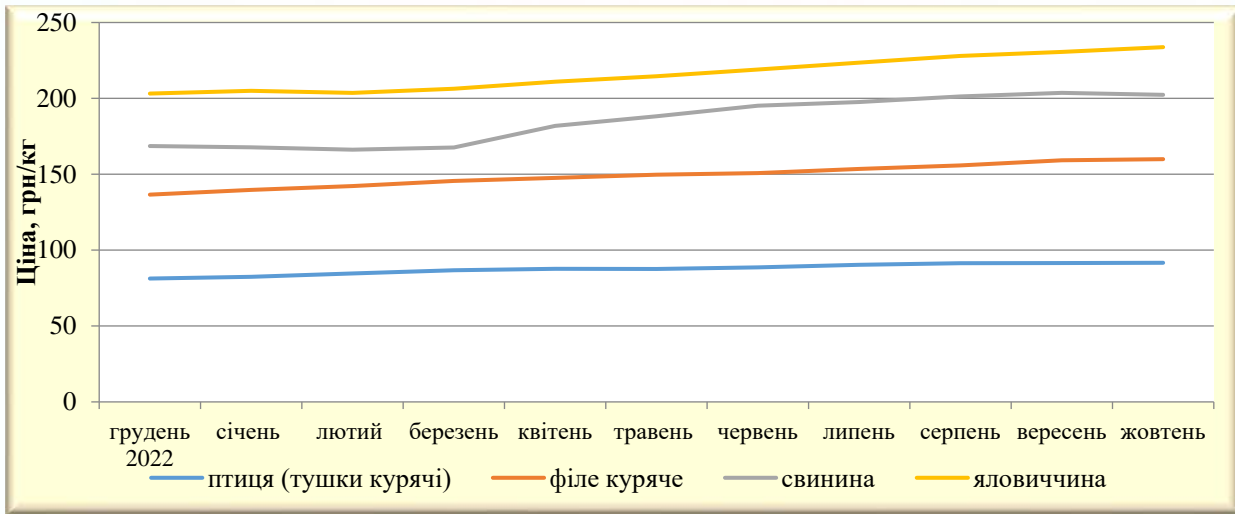

Рис. 2. Середні споживчі ціни на м'ясо в Україні у 2023 році, грн./кг
Джерело: сформовано та розраховано за даними Асоціації «М'ясної галузі» [10].

Науковцями ННЦ «Інститут аграрної економіки» розроблено прогноз вирощування худоби та птиці у 2023 році. При цьому було враховано середньорічні темпи змін поголів'я худоби і птиці, втрати, спричинені російською агресією, та фактичне виробництво продукції за 2019 – 2022 роки в сільськогосподарських підприємствах, господарствах населення та всіх категоріях господарств [3, с. 12] (табл. 8).

Таблиця 8

Вирощування худоби та птиці у 2019-2022 рр. та очікуване на 2023 р. в усіх категоріях господарств України

Продукція	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р. (очікуване)	% до 2022 р.
Вирощування худоби і птиці, тис. тонн	3445,5	3409,3	3329,8	2954,8	3015,3	102,0
у т.ч.: ВРХ	556,4	537,5	475,1	388,4	349,3	89,9
свиней	966,9	966,7	971,2	875,9	822,8	93,9
птиці	1859,3	1845,7	1825,4	1641,2	1796,9	109,5
овець та кіз	26,3	24,4	24,6	19,1	17,5	91,6
інших тварин	36,6	35,0	33,7	30,2	28,8	95,4

Джерело: сформовано та розраховано за даними Державної служби статистики України [5].

Очікується збільшення виробництва м'яса (вирощування худоби і птиці) у 2023 році до 3015,3 тис. тонн (на 2 %) проти 2022 року, за рахунок приросту надходження м'яса птиці до 1796,9 тис. тонн (на 9,5 %). Відбудеться зменшення виробництва м'яса великої рогатої худоби – до 349,3 тис. тонн (– 10,1 %), м'яса свиней – до 822,8 тис. тонн (– 6,1 %), м'яса овець і кіз – 17,5 тис. тонн (–8,4 %).

З урахуванням показників Держстату, в Національному науковому центрі «Інститут аграрної економіки», розраховано прогноз вирощування худоби і птиці на 2023 рік (табл. 9).

Таблиця 9

Прогноз вирощування худоби і птиці на 2023 рік

Продукція тваринництва	Виробництво, тис. тонн				Постійні ціни 2016 року, грн/ц	Вартість у постійних цінах 2016 року, млн грн				2022 р. до 2021 р., %	2023 р. до 2022 р., %
	2020	2021	2022	2023 розрах		2020	2021	2022	2023 розрах		
Вирощування худоби і птиці, всього тис. тонн	3409,3	3329,8	2954,8	3016,3	11101,3	74108	72334	64154	65022	88,7	101,4
в т. ч. ВРХ	537,5	475,1	388,4	334,6	2301,57	12 371	10 935	8 939	7702	81,7	86,2
свиней	966,7	971,2	875,9	826,8	2387,68	23 082	23 189	20 914	19741	90,2	94,4
птиці	1845,7	1825,4	1641,2	1814,3	2021,67	37 314	36 904	33 180	36680	89,9	110,5
овець та кіз	24,4	24,6	19,1	19,0	1840,38	449	453	352	349	77,7	99,2
інші види тварин	35	33,5	30,2	21,6	2550	893	854	770	551	90,2	71,6

Джерело: сформовано та розраховано за даними Державної служби статистики України [5].

Обсяги вирощування худоби і птиці очікуються в розмірі 65022 млрд грн, або на 1,4 % більше 2022 року. Закладені довоєнні темпи приросту сільськогосподарської продукції налаштовують на вирішення поставлених завдань повоєнної відбудови аграрної галузі. У 2023 році проти 2022 року очікується збільшення на 2% м'яса.

Стає очевидним переміщення виробництва у західні регіони України, йде трансформація регіонального розміщення як продукції рослинництва, так і продукції тваринництва, збільшення частки регіонів, які традиційно займаються виробництвом м'яса.

На нашу думку, подальші ціни на м'ясо в Україні будуть залежати від декількох факторів:

- загальної ситуації на фронті;
- роботи зернового коридору, який запрацював з серпня 2022 року і дозволив відновити експорт українського збіжжя закордон;
- роботи енергетичного сектору та вартість електроенергії;
- об'єми експортних / імпорتنних поставок мяса та м'ясопродуктів з врахуванням особливостей логістичних обмежень.

Основними трендами ринку м'яса в Україні у 2023-2025 рр. стануть:

1) Макроекономічні та геополітичні фактори продовжать свій вплив на аграрний сектор: війна в Україні, інфляція, зниження платоспроможності населення, проблеми із логістикою, низький рівень фінансової підтримки. Відзначимо, що АПК України в цілому зумів адаптуватися та переналаш-

тувати своє виробництво виходячи із тих реалій які сьогодні є.

2) Споживачі віддаватимуть перевагу або найдешевшим видам м'яса, наприклад курятина, або – які були виготовлені за всіма стандартами якості, тобто тим, що належать до категорії так званої здорової їжі. При цьому не зважаючи на війну в Україні, в тренді та в центрі буде екологічність та якість м'яса та м'ясної продукції.

3) Подальший розвиток ефективних каналів переробки і просування м'ясної продукції із тривалим терміном зберігання (тушонок, консервів). Зрозуміло, що в умовах коли йде війна, перебої із електропостачанням, то формування «запасів» у споживачів буде у тренді ще не один рік.

4) Подальший розвиток ринку м'ясних напівфабрикатів. На нашу думку, починаючи із спалаху COVID-19 в Україні сформувався стійкий тренд до розвитку ринку напівфабрикатів. Це змушує виробників м'ясних напівфабрикатів шукати нові цікаві продуктові лінійки, нові способи збуту тощо.

5) Розвиток ринку інноваційних продуктів харчування, а саме продуктів для вегетаріанців – виготовлених на основі рослинного м'яса. Незважаючи на війну, задоволення індивідуальних потреб і підтримка здоров'я є важливими для споживачів. Рослинна їжа набуває популярності в Україні як серед цивільних так і серед військових в зоні бойових дій. Багато людей є прихильниками вегетаріанства, комусь не можна тваринне м'ясо через стан організму, а багато хто дотримується постів, що формує дефіцит якісної їжі для цих категорій споживачів. ТОВ «Макро 2019» одна із перших компаній у Вінницькій області почала формувати та розвивати продовольчу безпеку у цьому напрямі. Компанія випускає консерви як із традиційним м'ясом (свининою, курятиною, яловичиною) так і для вегетаріанців із використанням соєвого м'яса або рослинного фаршу. Продукція випускається для зручності у різній тарі: реторт-пакет, скло або жерстяні банки.

Для виробників сільськогосподарської продукції важливо бути готовими до змін на ринку, шукати шляхи зменшення витрат та підвищення ефективності виробництва, а також розглядати можливості диверсифікації та пошуку нових ринків для своєї продукції [11, с. 84]. Політичні та економічні фактори можуть вплинути на довгострокові перспективи аграрного ринку України, і виробники повинні адаптуватися до цих змін для збереження стійкості та конкурентоспроможності.

Одним із важливих завдань як держави так і суб'єктів аграрного бізнесу є побудова вертикальної інтеграції. Нині уряд та аграрні товаровиробники сприймають вітчизняний агросектор як основне джерело валютного виторгу (експорт зернових та зернобобових, насіння соняшнику, олії тощо). Але парадокс полягає в тому, що на кожен долар валютної виручки припадає щонайменше 50-60 центів імпорту. До прикладу сільськогосподарська техніка, насіння сільськогосподарських культур, засоби захисту рослин, мінеральні

добрива майже на 80-90% імпортовані з за кордону. При цьому важливо розуміти, що бізнес-кейси для будівництва і функціонування будь-якого інфраструктурного елемента в цих сегментах є пріоритетними напрямками розвитку вертикальної інтеграції.

Трансформація аграрного сектору має відбуватися в напрямку створення валової доданої вартості (value-added) на одиницю площі, на одного працівника, задіяного в сільському господарстві. Саме це має бути ключовим показником для розвитку держави, що передбачає створення умов для розвитку бізнесу на основі впровадження стратегії про науку, інновації, про вступ до ЄС у 2024 році, про структурні зміни у виробництві та переробці.

Ще одне ключове для держави завдання – забезпечити АПК в цілому та м'ясну галузь зокрема дешевими фінансовими ресурсами, як через створення можливостей для експорту, так і через надання адресної допомоги (грантової та/або кредитної).

Висновок. Для розв'язання проблем функціонування ринку м'яса в Україні мають бути вжиті заходи, такі як підтримка виробників, розвиток інноваційних методів вирощування, розширення експортних можливостей та стимулювання попиту на велику рогату худобу на внутрішньому ринку.

Удосконалення повоєнної галузевої структури слід здійснювати у напрямі прискореного розвитку та пошуку резервів. Передусім слід звертати увагу на агрокліматичні та ґрунтові особливості, традиційні культури регіону, забезпеченість водними та матеріально-технічними ресурсами, зручний доступ до переробних підприємств та каналів логістики, впровадження інноваційних технологій тощо.

Пропозиції щодо перспектив повоєнного відновлення ринку м'яса в Україні спрямовані, перш за все, на розбудову його інфраструктури з метою забезпечення споживчого попиту за рахунок розширення товарної пропозиції сільськогосподарської продукції, зниження втрат під час її транспортування та зберігання, згладження сезонних цінових коливань.

Література:

1. Шпикуляк О.Г., Шеленко Д.І., Алексеева О.В., Ксенофонтова К.Ю., Суховій А.І. (2022). Роль ринку і підприємництва у забезпеченні сталого розвитку сільських територій. *Агросвіт*. № 20. С. 3-12. DOI : <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.20.3>
2. Копитець Н.Г., Волошин В.М. Сучасний стан та тенденції ринку м'яса. *Економіка АПК*. 2020, № 6. С. 59-67. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202006059>
3. Розвиток аграрного сектору та сільських територій в умовах воєнного стану й повоєнного відновлення: наукова доповідь / [Ю.О. Лупенко, О.М. Нечипоренко, М.І. Пугачов, та ін.]. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2023. 224 с.
4. Логоша Р. В. Стан та тенденції розвитку підприємств м'ясопереробної галузі України. Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету у. Серія: економічні науки. Випуск 3(69). Т 1. Вінниця 2012. С. 125-130.
5. Офіційний сайт Державної Служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 06.11.2023).

6. Офіційний сайт Головного управління статистики у Вінницькій області. URL: <http://www.vn.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 08.11.2023).
7. Бойко В. Забезпечення функціонування аграрного ринку України в умовах воєнного стану. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022, № 5, Том 1. 197-202. [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5\(1\)-32](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5(1)-32)
8. Офіційний сайт Асоціації «Свинарі України». URL: <http://asu.pigua.info/uk/news/> (дата звернення: 11.11.2023).
9. Моніторинг стану галузей тваринництва URL: <https://minagro.gov.ua/napryamki/tvarinnictvo/analiz-ta-monitoring-stanu-galuzej-tvarinnictva>.
10. Офіційний сайт Асоціації «М'ясної галузі». URL: <https://association-mg.com.ua/> (дата звернення: 15.11.2023).
11. Логоша Р.В., Пронько Л.М. Маркетинг-менеджмент у системі управління аграрних підприємств. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2022. № 3 (61). С. 77–91. <https://doi.org/10.37128/2411-4413-2022-3-5>

References:

1. Shpykuliak O.H., Shelenko D.I., Aliksieieva O.V., Ksenofontova K.Iu., Sukhovii A.I. (2022). Rol rynku i pidpriemnytstva u zabezpechenni staloho rozvytku silskykh terytorii [The role of the market and entrepreneurship in ensuring the sustainable development of rural areas]. *Ahrosvit*. №20. 3-12. DOI : <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.20.3> [in Ukrainian].
2. Kopytets N.H., Voloshyn V.M. (2020). Suchasnyi stan ta tendentsii rynku miasa [The current state and trends of the meat market]. *Ekonomika APK*. № 6. 59-67. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202006059> [in Ukrainian].
3. Rozvytok ahrarynnoho sektoru ta silskykh terytorii v umovakh voiennoho stanu y povoiennoho vidnovlennia: naukova dopovid (2023). [Development of the agricultural sector and rural areas in the conditions of martial law and post-war reconstruction: scientific report] / [Iu.O. Lupenko, O.M. Nechyporenko, M.I. Puhachov, ta in.]. Kyiv: NNTs «IAE». 224 [in Ukrainian].
4. Lohosha R.V. (2012). Stan ta tendentsii rozvytku pidpriemstv miasopererobnoi haluzi Ukrainy [The state and development trends of enterprises of the meat processing industry of Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats Vinnytskoho natsionalnoho ahrarynnoho universytetu. Serii: ekonomichni nauky*. Vypusk 3(69). T 1. Vinnytsia. 125-130 [in Ukrainian].
5. Ofitsiyni sait Derzhavnoi Sluzhby statystyky Ukrainy. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (data zvernennia: 06.11.2023) [in Ukrainian].
6. Ofitsiyni sait Holovnoho upravlinnia statystyky u Vinnytskii oblasti. URL: <http://www.vn.ukrstat.gov.ua/> (data zvernennia: 08.11.2023) [in Ukrainian].
7. Boiko V. (2022). Zabezpechennia funktsionuvannia ahrarynnoho rynku Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Ensuring the functioning of the agricultural market of Ukraine in the conditions of martial law]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*. № 5, Tom 1. 197-202. [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5\(1\)-32](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5(1)-32) [in Ukrainian].
8. Ofitsiyni sait Asotsiatsii «Svynari Ukrainy». URL: <http://asu.pigua.info/uk/news/> (data zvernennia: 11.11.2023) [in Ukrainian].
9. Monitorynh stanu haluzei tvarynnytstva URL: <https://minagro.gov.ua/napryamki/tvarinnictvo/analiz-ta-monitoring-stanu-galuzej-tvarinnictva> [in Ukrainian].
10. Ofitsiyni sait Asotsiatsii «Miasnoi haluzi». URL: <https://association-mg.com.ua/> (data zvernennia: 15.11.2023) [in Ukrainian].
11. Lohosha R.V., Pronko L.M. (2022). Marketynh-menedzhment u systemi upravlinnia ahrarynnykh pidpriemstv [Marketing management in the management system of agricultural enterprises]. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*. №3 (61). 77-91. DOI: 10.37128/2411-4413-2022-3-5 [in Ukrainian].